

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-42>

УДК 658.14/.17+336.14-049.5:346.57

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ І РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ДЕРЖАВИ

REGULATORY LEGAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF DETERMINING THE LEVEL OF SECURITY AND REGULATION OF FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISES AND STATES

Заїчко Ірина Володимирівнакандидат економічних наук, доцент,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6080-2959>**Білошкурська Наталія Володимирівна**кандидат економічних наук, доцент,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7617-7836>**Zaichko Iryna**

National Academy of Statistics, Accounting and Auditing

Nataliia Biloshkurska

Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnya

На основі теоретичних доробок учених виокремлено підходи до трактування поняття фінансової безпеки. Визначено, що серед наявної достатньої кількості публікацій, фінансову безпеку досліджують як стан забезпечення рівноваги, з позицій ресурсно-функціонального підходу, досягнення стабільності, з позицій захищеності та ефективності управління ресурсами підприємств. Запропоновано розглядати фінансову безпеку надважливою умовою стійкого та ефективного розвитку економіки країни, якого неможливо досягти без забезпечення платоспроможності і ефективного управління фінансовими ресурсами підприємств. На основі аналізу наукових праць учених, що був проведений з метою ідентифікації показників-індикаторів, які б відображали ризики і загрози фінансовій безпеці держави, виокремлено базові методики розрахунку фінансової безпеки. Досліджено еволюцію поняття «фінансова безпека» методичного характеру, складових та індикаторів, за якими здійснюється формалізація фінансової безпеки та надається її кількісний вимір. Систематизовано основні показники рівня фінансової безпеки підприємства, та доведено необхідність розробки єдиного методологічного інструментарію оцінки фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, правове забезпечення фінансової безпеки, ризики фінансовій безпеці, загрози фінансовій безпеці, індикатори фінансової безпеки, підприємство, фінансова безпека підприємства.

На основе теоретических наследий ученых выделены подходы к трактовке понятия финансовой безопасности. Определено, что среди достаточного количества публикаций, финансовую безопасность исследуют как состояние обеспечения равновесия, с позиций ресурсно-функционального подхода, достижения стабильности, с позиций защищенности и эффективности управления ресурсами предприятий. Предложено рассматривать финансовую безопасность сверхважным условием устойчивого и эффективного развития экономики страны, которое невозможно достичь без обеспечения платежеспособности и эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий. На основе анализа научных работ ученых, проведенных с целью идентификации показателей-индикаторов, отражающих риски и угрозы финансовой безопасности государства, выделены базовые методики расчета финансовой безопасности. Исследована эволюция понятия «финансовая безопасность» методического характера, составляющих и индикаторов, по которым осуществляется формализация финансовой безопасности и придается ее количественное измерение. Систематизированы основные показатели уровня финансовой безопасности

предприятия и доказана необходимость разработки единого методологического инструментария оценки финансовой безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансовая безопасность, правовое обеспечение финансовой безопасности, риски финансовой безопасности, угрозы финансовой безопасности, индикаторы финансовой безопасности, предприятие, финансовая безопасность предприятия.

The purpose of this article is to deepen the theoretical foundations of determining the level of financial security and regulation of the state and enterprises, analysis of legal, methodological basis for assessing the level of financial security to determine their effectiveness, development of practical recommendations for its improvement to ensure sustainable economic development. On the basis of theoretical achievements of domestic scientists, approaches to the interpretation of the concept of financial security are singled out. It is determined that among the available sufficient number of publications, financial security is studied as a state of balance, from the standpoint of resource-functional approach, achieving stability, from the standpoint of security and efficiency of resource management. It is proposed to consider financial security as a crucial condition for sustainable and efficient development of the country's economy, which cannot be achieved without ensuring solvency and effective management of financial resources of enterprises and solving strategic tasks of state budget policy. Based on the analysis of scientific works of leading domestic scientists, which was conducted in order to identify indicators that would reflect the risks and threats to financial security of the state, the basic methods of calculating financial security are identified. It is noted that the normative and methodological basis for determining the level of financial security are: Guidelines for assessing the level of economic; Method of calculating the level of economic security of the Ministry of Economy of Ukraine; Methodical recommendations for calculating the level of economic security of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. The evolution of the concept of "financial security" of methodological nature, the evolution of components and indicators that formalize financial security and provide its quantitative dimension. The main indicators of the level of financial security of the enterprise are systematized, and the necessity of developing a single methodological tool for assessing the financial security of the enterprise is proved. Practical recommendations have been developed to improve the methodological basis for assessing the level of financial security in order to determine their effectiveness, to ensure sustainable economic development of enterprises and the state.

Keywords: financial security, legal security of financial security, risks to financial security, threats to financial security, indicators of financial security, enterprise, financial security of enterprise.

Постановка проблеми. В умовах постійних коливань світової і національної економік особливого значення набувають аспекти, які направлені на мінімізацію наслідків таких коливань, забезпечення стійкості фінансової системи, створення необхідних передумов для забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку держави та можливостей регулювання фінансової безпеки підприємств. Тенденція останніх років, що пов'язана з міжнародною інтеграцією, вказує не тільки на позитивні зрушення, а й диктує необхідність перегляду стратегічних завдань розвитку держави, підприємств та розроблення заходів із підвищення рівня її фінансової безпеки як на мікро- так і на макрорівнях.

Нормативно-правове забезпечення окремих елементів фінансової безпеки підприємств і держави в Україні потребує уточнення у визначенні форм, взаємозв'язків, взаємовпливів компонентів, проведення економічних перетворень щодо підвищення її рівня. Цілями регулювання фінансової безпеки підприємства є забезпечення оптимальної структури капіталу, його ефективного використання в майбутньому періоді та абсолютної ліквідності (платоспроможності). Саме тому, особливої уваги потребує пошук нових методів, форм та засобів регулювання і оцінки рівня

фінансової безпеки; утворення грошових потоків, що задовольняють потреби підприємства та забезпечують фінансову рівновагу, прискорення оборотності капіталу; зниження ризиків втрати платоспроможності; розгляд, критичний аналіз та при необхідності прийняття ряду нормативно-правових актів, які б слугували удосконаленню правового забезпечення та регулювання вказаної сфери, забезпечували високий потенціал розвитку підприємства в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення проблемних питань нормативно-правового забезпечення та регулювання фінансової безпеки підприємств у своїх роботах розглядали такі науковці, як О. Ареф'єва, О. Барановський, І. Бланк, М. Бутко, О. Василік. Суттєвий вклад в розгляд тематики забезпечення фінансової безпеки держави внесли С. Воробйов, О. Васильчишин, Р. Калюжний, Л. Савченко, А. Сухоруков, С. Пирожков та інші.

В теоретичному, прикладному та нормативно-правовому забезпеченні та регулюванні фінансової безпеки залишається ціла низка не вирішених і не достатньо досліджених питань, як на рівні держави, так і на рівні підприємств. Вимагають перегляду, з метою актуалізації та уточнень показники-індикатори визначення рівня фінансової безпеки. Слід

зазначити про відсутність в науковій літературі узгодженої думки щодо структури чинників, які безпосередньо впливають на формування фінансової безпеки підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є поглиблення теоретичних засад визначення рівня забезпечення і регулювання фінансової безпеки держави та підприємств, аналіз нормативно-правового, методичного підґрунтя оцінки рівня фінансової безпеки з ціллю визначення їх ефективності, розроблення практичних рекомендацій щодо її вдосконалення для гарантування стійкого економічного розвитку підприємств та держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека підприємств, є багатоаспектною системою зв'язків, що полягають у використанні, відтворенні та контролі за фінансовими ресурсами найбільш ефективним способом, забезпечуючи здатність до виживання і розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії непрогнозованих чинників. Будучи частиною фінансової державної безпеки вона має включати високоефективні управлінські рішення, що базуються на результатах моніторингу при існуючому рівні фінансового стану. Досліджуючи питання фінансової безпеки в сучасних умовах, вважаємо доцільним визначити методологічні підходи до її вивчення на рівні держави і підприємства. Фінансова безпека має певну структуру, що дає можливість визначати її аспекти, які можна згрупувати за наявністю взаємозв'язків та відмінними ознаками. В результаті аналізу підходів до визначень фінансової безпеки [1, с. 53], можемо говорити про вже сформовані характеристики, які розкривають зміст цього поняття. Слід зауважити про наявність достатньої кількості публікацій, в яких фінансова безпека досліджується як *стан забезпечення рівноваги* і визначається певним станом системи чи сфери, де використовується певний ресурс, з допомогою якого досягається позитивний результат в розвитку фінансової сфери. Заслугує на увагу висновок про те, що «трактування фінансової безпеки як рівня фінансового стану неповною мірою формулює сутнісну та методологічну складову цієї дефініції, що надто звужує на перший погляд найбільш розширене трактування» [2, с. 160]. З позицій *досягнення стабільності* її розглядають як спроможність протистояти дестабілізуючим факторам, забезпечувати стабільність, ефективність та збалансованість розвитку економіки, соціальної й екологічної сфер [3, с. 95]. Досить розповсюдженим є формулювання

фінансової безпеки з *позицій ресурсно-функціонального підходу*, де вона розглядається як захищеність фінансових інтересів всіх учасників розширеного відтворення. Акцент на це робить Бланк І. О., який доводить, що вона «кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри яких визначаються на основі фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки сталого розвитку в поточному та перспективному періоді» [4, с. 571]. Доволі переконливим є трактування Барановського О. І., який зазначав, що під фінансовою безпекою слід розуміти «рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, підприємства, регіону, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань» [5, с. 28]. Через досягнення стабільності розглядається фінансова безпека не так часто, оскільки це питання виноситься в дослідження діяльності з управління ризиками для забезпечення стабільного розвитку в поточній та стратегічній перспективі [6, с. 84]. Проводячи дослідження Власюк О. С., виділяє фінансову безпеку «функціональним блоком, який стає основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів» [7, с. 22]. З позицій *захищеності* фінансова безпека розглядається як сукупність різних засобів (економічних, політичних, кадрових, інформаційних, наукових, оперативно-розшукових, правових), за допомогою яких забезпечується захист фінансових інтересів держави, суспільства, особи від внутрішніх і зовнішніх загроз [8, с. 54]. «Фінансова безпека підприємства – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [8]. Змістовними є підхід до трактування фінансової безпеки у *контексті нормативно-правових поглядів*. Зокрема, Трунцевський Ю. В., розглядає її в контексті умов існування та розвитку об'єкта відносин, а також процесу його створення та підтримки, здатність фінансової сфери гарантовано задовольняти відповідні потреби, безперервно розвиватися та функціонувати з мінімальним ризиком можливих порушень [9, с. 12]. Досить актуальним під-

ходом до визначення фінансової безпеки підприємств є *ефективність управління ресурсами*. Через те, що «ефективне використання ресурсів підприємства, виражене у значеннях фінансових показників прибутковості і рентабельності, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу є перспективою його технологічного і фінансового розвитку» [10]. Фінансово-безпечна компанія та, яка виважено і оптимально підходить до використання і управління своїми фінансовими ресурсами, здійснює чіткий їх контроль, оперативно реагує на будь-які загрози, внутрішні чи зовнішні, з метою їх мінімізації або уникнення без шкоди для загальної діяльності [11]. Можемо зробити висновок, що фінансова безпека є надважливою умовою стійкого та ефективного розвитку економіки країни, якого неможливо досягти без забезпечення платоспроможності і ефективного управління фінансовими ресурсами підприємств та вирішення стратегічних завдань бюджетної політики держави [12, с. 7]. Вона є певним станом, який характеризується збалансованістю фінансових інтересів та можливості їх гарантувати, стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та здатністю забезпечити фінансову рівновагу і фінансову стійкість підприємства в короткостроковій і довгостроковій перспективі.

Оскільки потреба забезпечення стабільності в національній економіці, продиктована наявністю періодів невизначеності та частими коливаннями світової економіки, вважаємо доцільним перейти до питань, які характеризують систему нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки підприємств та держави. «Чинні законодавчі акти не задіяні в конкретному механізмі забезпечення економічної, а, відповідно, і фінансової безпеки підприємств нашої держави, зокрема, в стратегіях або програмах соціально-економічного розвитку держави відсутня інформація щодо результатів їх виконання» [13, с. 14]. Що стосується нормативно-методичного підґрунтя визначення рівня забезпечення фінансової безпеки, то слід зазначити, що ним є: Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки за ред. С. Пирожкова (2003) [14]; Методика розрахунку рівня економічної безпеки Міністерства економіки України (2007), (втратила чинність з 2013 р.) [15]; Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (2013) (затверджено замість попередньої) [16].

Провівши порівняння ключових моментів методологічного інструментарію, можемо говорити про еволюційний характер і деякі зміни. Так, наприклад дослідивши еволюцію поняття «фінансова безпека» (рис. 1), можемо стверджувати, що у кожному з визначень фінансова безпека інтерпретується як стан фінансової системи країни (з деталізацією складових фінансової системи у першому та другому визначенні), що характеризується здатністю забезпечити ефективність і стабільність функціонування держави з акцентом на глобалізацію у першому визначенні, з уточненням щодо стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз та економічного зростання у другому визначенні, з доповненням щодо збереженості цілісності фінансової системи з урахуванням стійкості економіки до порушення рівноваги та фінансових потрясінь. Щодо загроз фінансовій безпеці, то їх доцільно розглядати у контексті чистих ризиків, тобто тих, які впливають на фінансову безпеку негативно, в результаті чого найгіршим наслідком дії будуть додаткові втрати, а найкращим – нульовий варіант (відсутність втрат і виграшу).

Наслідки впливу ризиків та дії загроз фінансовій безпеці можливо визначити шляхом ідентифікації та обрахунку числових значень показників-індикаторів. Отже, процес формування умов фінансової безпеки держави відбувається у триаді «ризик фінансовій безпеці → загрози фінансовій безпеці → індикатори фінансової безпеки».

На основі аналізу наукових праць провідних вітчизняних учених, що був проведений з метою ідентифікації показників-індикаторів, які б відображали ризики і загрози фінансовій безпеці держави, виокремимо три вищезгаданих базових методики, в кожній з перерахованих, фінансова безпека інтерпретується як складова економічної безпеки держави. Тому порівняльний аналіз методичних підходів до класифікації та формалізації фінансової безпеки, побудуємо виходячи з основних положень трьох базових методик та згрупуємо результати у табл. 1.

З даних, наведених у табл. 1, можна прослідкувати як відбувалася еволюція складових та індикаторів, за якими здійснюється формалізація фінансової безпеки та надається кількісний вимір впродовж 2003–2013 рр. Формалізацію фінансової безпеки у першій методиці пропонувалося здійснювати на основі 6 індикаторів (рівень інфляції; внутрішній борг до ВВП; зовнішній борг до ВВП; дефіцит державного бюджету до ВВП; рівень монетизації економіки до ВВП; вартість банківських кредитів; міжна-

Рис. 1. Еволюція поняття «фінансова безпека методичного характеру»

Джерело: узагальнено авторами на основі [6; 7; 8]

родні резерви НБУ), співставляючи їх фактичні значення з відповідними пороговими.

Методичні рекомендації фактично були звітом з науково-дослідної роботи «Економічна безпека України у контексті глобалізації та розвитку кризових процесів у світовій економіці», підготовленого колективом вчених Національного інституту проблем міжнародної безпеки Ради національної безпеки і оборони України на чолі з академіком НАН України С. І. Пирожковим і носили ознайомлювальний характер з результатами наукового дослідження.

На основі другої методики рекомендаційного характеру, що вже була затверджена до використання на рівні Міністерства економіки України у 2007 році, проводилися щорічні розрахунки рівня економічної безпеки України, в тому числі і фінансової безпеки як її складової, включно до 2012 року. Згідно цієї методики, формалізацію фінансової безпеки вже проводили за 33 індикаторами шляхом їх нормування з визначенням оптимальних, порогових і граничних значень для кожного індикатора, а також побудови інтегрального показника методом головних компонент та з використанням експертних процедур. Також індикатори були згруповані у 7 складових фінансової безпеки: бюджетну (6 індикаторів); грошового ринку та інфляційних процесів (6 індикаторів); валютну (3 індикатора); бор-

гову (9 індикаторів); страхового ринку (4 індикатора); фондового ринку (3 індикатора); банківську (2 індикатора).

Методичні рекомендації мають інформаційний, рекомендаційний, роз'яснювальний характер та не є обов'язковими, були затверджені до використання на рівні Міністерства економіки України у 2013 році, в результаті чого, друга методика втратила чинність. Аналізуючи основні положення методичних рекомендацій, можна зробити висновок, що їх впровадження було викликане врахуванням нових загроз світової фінансової кризи 2008–2009 рр. та стагнації 2012–2013 рр., оскільки замінено близько 60% індикаторів фінансової безпеки, що використовувалися у попередній методиці, на нові, зокрема індикаторами, що відображають нові загрози, стали: частка активів 5 найбільших банків у сукупних активах банківської системи, рівень проникнення страхування, рівень волатильності індексу Першої фондової торговельної системи (ПФТС), середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, Emerging Markets Bond Index Україна, сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, загальний обсяг вивезених фінансових ресурсів за межі країни тощо. Крім того, було об'єднано 2 складові – безпеку страхового та фондового ринків – у безпеку небанківського фінансового ринку, а

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних методик оцінки фінансової безпеки

Показник	Скорочена назва методик оцінки рівня економічної безпеки держави, рік затвердження		
	Методичні рекомендації, 2003	Методика, 2007	Методичні рекомендації, 2013
Складові фінансової безпеки	не виокремлено	Всього 7 складових: бюджетна безпека (6 індикаторів); безпека грошового ринку та інфляційних процесів (6 індикаторів); валютна безпека (3 індикатора); боргова безпека (9 індикаторів); безпека страхового ринку (4 індикатора); безпека фондового ринку (3 індикатора); банківська безпека (2 індикатора)	Всього 6 складових: банківська безпека (7 індикаторів); безпека небанківського фінансового ринку (4 індикатора); боргова безпека (5 індикаторів); бюджетна безпека (4 індикатора); валютна безпека (6 індикаторів); грошово-кредитна безпека (6 індикаторів)
Індикатори всього	7 індикаторів	33 індикатора	32 індикатора
Спільні індикатори	1. відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП; 2. відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП (всього 2 індикатора).		
		1. частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків; 2. рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП); 3. рівень капіталізації лістингових компаній, відсотків до ВВП; 4. відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП; 5. середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку; 6. рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет; 7. відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету; 8. індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США рівень доларизації грошової маси; 9. валові міжнародні резерви України, місяці імпорту; 10. рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) в національній валюті, відносно індексу споживчих цін; 11. питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів (всього 11 індикаторів).	

Джерело: узагальнено та сформовано авторами за [6; 7; 8]

безпеку грошового ринку та інфляційних процесів трансформовано у грошово-кредитну безпеку. Аналізовані методичні рекомендації нині є чинними, найбільш сучасними, порівняно з попередніми, враховують найбільш актуальні ризики та загрози фінансовій безпеці, базуються на новій, удосконаленій методиці нормування індикаторів, що передбачає виокремлення 5 порогових (характеристичних) значень. Недоліками методичних реко-

мендацій вважаємо значну трудомісткість пошуку офіційних статистичних даних та на їх основі розрахунків індикаторів, а також відсутність у вільному доступі, в тому числі і в Інтернет-мережі, будь-яких аналітичних результатів щодо обрахунку рівня фінансової безпеки. У зв'язку з цим, виникає проблема аналізу рівня фінансової безпеки України. Для вирішення цієї проблеми доцільно використовувати «Методичні рекомендації щодо

розрахунку рівня економічної безпеки України» Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (2013), які передбачають формування множини 32 індикаторів, їх нормування, а також обчислення рівнів 6 субіндексів та інтегрального показника фінансової безпеки.

Окремо слід зосередити увагу на важливості часового періоду з початку 2009 року до кінця 2018 року який взято для аналізу рівня фінансової безпеки України. Саме у 2009 році, внаслідок світової фінансової кризи, відбулося найбільше падіння всіх макроекономічних показників, починаючи з 2000 року, що безумовно, чинило негативний вплив і на фінансову безпеку України. Період 2010–2013 рр. є посткризовим, а період 2014–2018 рр. – це розвиток національної економіки України під впливом дії світової глобалізації та зовнішніх впливів. Саме цими ризиками і загрозами зовнішнього походження супроводжувався розвиток фінансової безпеки України, що формувало динаміку її індикаторів і субіндексів.

Особливого значення набувають проблеми фінансового забезпечення підприємств різних видів його економічної діяльності. Наразі, практично всі підприємства та організації стикаються з фінансовим ризиком, відсутністю фінансових ресурсів, високим рівнем конкуренції, неможливістю передбачити перспективи доходів і прибутків. За цих умов підприємство має особливо відповідально ставитися до своєї фінансової безпеки, оскільки використовуючи методи оцінки її рівня, можна запобігти фінансовим загрозам, своєчасно вносити зміни у фінансові плани, формувати резерви, здатні запобігти погіршенню фінансового стану.

Визначення рівня фінансової безпеки підприємства може запобігати можливому банкрутству шляхом зміцнення фінансового стану підприємства та розвитку його виробничо-фінансової діяльності. При регулюванні рівня фінансової безпеки підприємства вважаємо доцільним вирішення наступних завдань:

- контроль за виконанням своїх функцій фінансовим відділом підприємства;
- визначення причин і масштабів можливої кризи, а також результатів, яких необхідно досягти при здійсненні антикризових заходів;
- порівняння здобутих результатів з прогнозованими показниками;
- визначення рівня відхилення реальних фінансових результатів від планових;
- моніторинг розробки оперативних рішень для нормалізації фінансової діяльності підприємства;

- оцінка дієвості заходів щодо пом'якшення кризи;

- спостереження за виконанням завдань фінансового менеджменту;

- забезпечення зміни інформаційних потоків між вирішальними підсистемами управління підприємством.

Вважаємо, що процес регулювання фінансової безпеки підприємства має включати: оцінку загроз економічній безпеці, які мають політико-правовий характер; оцінку поточного рівня фінансової безпеки; оцінку ефективності запобігання можливим збиткам від негативних впливів; планування комплексу заходів щодо забезпечення фінансової безпеки та розробку рекомендацій щодо їх реалізації; корпоративне планування ресурсів; оперативне виконання запланованих дій у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Основним завданням забезпечення фінансової безпеки є своєчасне визначення можливих проблемних місць у роботі підприємства, а також оцінка рівня їх загроз, які доцільно систематизувати (рис. 2).

Система регулювання фінансовою безпекою підприємства це сукупність взаємопов'язаних збалансованих рішень як у сфері, що забезпечує захист фінансових інтересів підприємства, так і в управлінні його фінансовою діяльністю. Сама ж система управління має враховувати альтернативні способи забезпечення безпеки підприємства, а вибір конкретного проекту має узгоджуватися з фінансовою стратегією та конкретною фінансовою політикою підприємства.

Важливим етапом при визначенні рівня забезпечення та регулювання фінансової безпеки підприємств є вибір методів оцінки її рівня. Наразі визначають два основні методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємств: *ресурсний*, що пов'язує рівень фінансової безпеки з ефективністю використання фінансових ресурсів підприємства; *функціональний*, що пов'язує рівень фінансово-економічної безпеки із здатністю протистояти небезпекам та загрозам. Якщо ж виходити із широкого розуміння рівня фінансово-економічної безпеки, то її індикаторами також будуть індикатори, що характеризують ділову активність та прибутковість діяльності суб'єкта [17, с. 76]. Індикатори, які використовуються для оцінки рівня фінансової безпеки підприємства дослідниками формуються в блоки. Більшість з них розглядають в своїх працях від трьох до п'яти блоків вище згада-

Рис. 2. Основні завдання забезпечення фінансової безпеки підприємства

Джерело: розроблено авторами

них критеріїв. Найбільш розповсюджені підходи систематизовано на рис. 3.

Слід зауважити, що наразі існує необхідність затвердження єдиної методики на рівні держави, згідно якої слід проводити індикативну оцінку фінансової безпеки підприємства, відсутність якої значно ускладнює дане питання та породжує наукові суперечки серед вітчизняних дослідників у вирішенні зазначених проблем.

Висновки. Оскільки фінансова безпека є складовою економічної, яка в свою чергу здійснює вагомий вплив на національну і перебуває під впливом внутрішніх загроз: інфляція, корупція, недостатність фінансових коштів для виконання стратегічних завдань, неврегульованість правового забезпечення; а також зовнішніх загроз: світові фінансові кризи, геополітичне суперництво, боротьба за енерго-

ресурси, діяльність міжнародних організацій, вона має забезпечуватися виконанням чітких функціональних обов'язків органів держави відповідно до прийнятих в установленому законом порядку нормативно-правових актів у фінансовій сфері.

При визначенні заходів щодо забезпечення та регулювання фінансової безпеки підприємств вважаємо за доцільне їх розробку в розрізі окремих напрямків: забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності та розвитку підприємства і його фінансових інтересів на перспективу. В подальших наших дослідженнях маємо за мету визначити необхідність оцінки фінансового стану підприємства та його інвестиційної привабливості в контексті забезпечення фінансової безпеки і ефективного фінансового менеджменту.

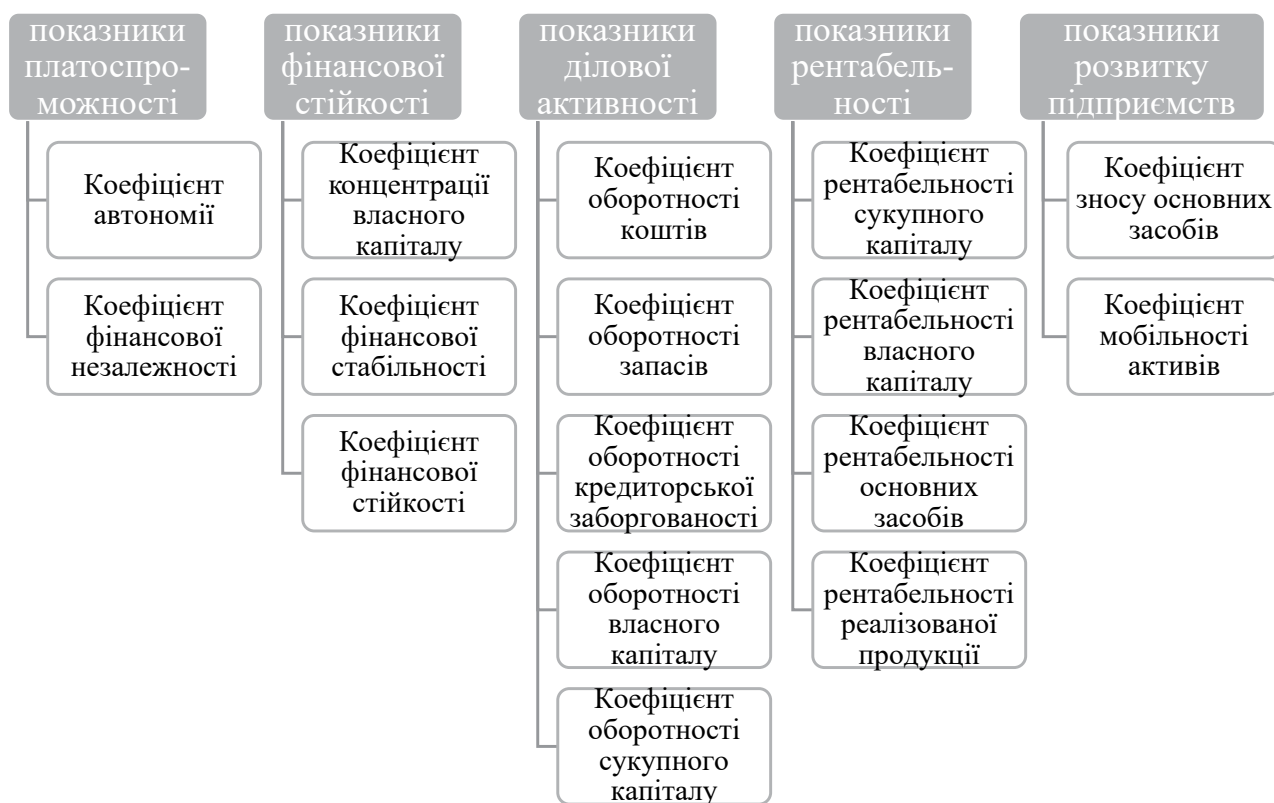

Рис. 3. Основні показники рівня фінансової безпеки підприємства

Джерело: узагальнено авторами за [17, с. 86–94]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заїчко І. В. Бюджетна політика в системі забезпечення фінансової безпеки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Чернігів, 2020. 265 с.
2. Васильчишин О. Б. Економічна сутність фінансової безпеки банківської системи: проблема плюралізму підходів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету : зб. наук. праць. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 28. С. 159–166.
3. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2007. 496 с.
4. Бланк І. А. Управление финансовой безопасностью предприятия : учебник. Киев : Эльга, 2009. 776 с.
5. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.
6. Обрусна С. Ю., Пасинчук К. М., Чубань В. С. Організаційно-правові аспекти фінансової безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 99–103.
7. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Київ, 2008. 48 с.
8. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.
9. Трунцевский Ю. В. Финансовая безопасность: понятие и виды финансовых преступлений. *Вестник финансовой академии*. 2007. № 2. С. 11–22.
10. Кириченко О. А., Лаптев С. М., Пригунов П. Я., Захаров О. І. Управління фінансово-економічною безпекою. Київ : Дорадо-Друк, 2010. 412 с.
11. Нікіфоров П. О., Кучерівська С. С. Сутність і значення фінансової безпеки страхової компанії. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 86–94.
12. Заїчко І. В. Бюджетна політика в системі забезпечення фінансової безпеки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Чернігів, 2020. 24 с.
13. Бригінець О. О. Правове забезпечення фінансової безпеки України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2017. 36 с.

14. Пирожков С. І., Сухоруков А. І., Воробйов С. Л., Крупельницька Т. П. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України. Київ : Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2003. 63 с.
15. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України 02.03.2007 р. № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07> (дата звернення: 15.10.2021).
16. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 05.09.2021).
17. Соломіна Г. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва : навчальний посібник. Дніпро, 2018. 234 с.

REFERENCES:

1. Zaichko, I. V. (2020) Biudzhetna polityka v systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky [Budget policy in the system of financial security]. Candidate's thesis. Chernihiv. (in Ukrainian)
2. Vasylychshyn, O. B. (2017) Ekonomichna sutnist finansovoi bezpeky bankivskoi systemy: problema pliuralizmu pidkhodiv [The economic essence of the financial security of the banking system: the problems of pluralism approaches]. *International Humanitarian University Herald. Economics and Management*, 28, 159–166. (in Ukrainian)
3. Vakhovych, I. M. (2007) Finansova polityka staloho rozvytku rehionu: metodolohiia formuvannia ta mekhanizmy realizatsii [Financial policy of sustainable development of the region: Methodology of formation and implementation mechanisms]. Lutsk: Nadstyr'ia. (in Ukrainian)
4. Blank, I. A. (2009) Upravlenie finansovoi bezopasnost'yu predpriyatiya [Managing the financial security of an enterprise]. Kyiv: El'ga. (in Russian)
5. Baranovskyi, O. I. (2004) Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia) [Financial security in Ukraine (evaluation methodology and support mechanisms)]. Kyiv: KNTEU. (in Ukrainian)
6. Obrusna, S. Yu., Pasynchuk, K. M., & Chuban, V. S. (2019) Orhanizatsiino-pravovi aspekty finansovoi bezpeky Ukrainy [Procedural and institutional aspects of financial security in Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 5, 99–103. (in Ukrainian)
7. Vlasiuk, O. S. (2008) Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku [Theory and practice of economic security in the system of economic science]. Kyiv. (in Ukrainian)
8. Reverchuk, N. Y. (2004) Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoïu pidpriemnytskykh struktur [Management of economic security of business structures]. Lviv: LBI NBU. (in Ukrainian)
9. Truntsevskii, Yu. V. (2007) Finansovaya bezopasnost': ponyatie i vidy finansovykh prestuplenii [Financial security: Concept and types of financial crime]. *Vestnik finansovoi akademii*, 2, 11–22. (in Russian)
10. Kyrychenko, O. A., Laptiev, S. M., Pryhunov, P. Ya., & Zakharov, O. I. (2010) Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoïu [Financial and economic security management]. Kyiv: Dorado-Druk. (in Ukrainian)
11. Nikiforov, P. O., & Kucherivska, S. S. (2006) Sutnist i znachennia finansovoi bezpeky strakhovoi kompanii [The essence and importance of financial security of the insurance company]. *Finansy Ukrainy*, 5, 86–94. (in Ukrainian)
12. Zaichko, I. V. (2020) Biudzhetna polityka v systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky [Budget policy in the system of financial security]. Extended abstract of Candidate's thesis. Chernihiv. (in Ukrainian)
13. Bryhinets, O. O. (2017) Pravove zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy [Legal support of financial security of Ukraine]. Extended abstract of Doctor's thesis. Irpin. (in Ukrainian)
14. Pyrozhhov, S. I., Sukhorukov, A. I., Vorobiov, S. L., & Krupelnytska, T. P. (2003) Metodychni rekomendatsii shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Methodical recommendations for assessing the level of economic security of Ukraine]. Kyiv: Natsionalnyi instytut problem mizhnarodnoi bezpeky. (in Ukrainian)
15. Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy (Ministerstvo ekonomiky Ukrainy) [On approval of the Methodology for calculating the level of economic security of Ukraine (Ministry of Economy of Ukraine)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0060665-07> (in Ukrainian)
16. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy (Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy) [On approval of Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine (Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (in Ukrainian)
17. Solomina, H. V. (2018) Zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva [Ensuring financial and economic security of entrepreneurship]. Dnipro: DDUVS. (in Ukrainian)